

حکیم نظامی کنجوی

خسرو و شیرین

www.ketab.ir
به کوشش

استاد وحید دستگردی

آستان قدس ملی

سرشناسه	:	نظامی، الیاس بن یوسف، ۹۵۳۰ - ۹۶۱۴ ق.
عنوان و نام پدیدآور	:	خسرو و شیرین / نظامی گنجوی.
مشخصات نشر	:	تهران، سنایی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	:	۳۵۹ ص.
شابک	:	۹ - ۵۴ - ۸۷۴۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبا
موضوع	:	شعر فارسی - قرن ۶ ق.
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۲ PIR ۵۱۲۸
رده‌بندی دیویی	:	۸ ۱/۲۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۱۲۳۰۷۷

خسرو و شیرین

ویرایش و بازبینی: عباس محمدی کلهر

چاپ اول، سال ۱۴۰۱، شمارگان: ۳۰۰ نسخه

حروفچینی: مؤسسه سامان، چاپ: احمدی، صحافی: نوری

شابک: ۹ - ۵۴ - ۸۷۴۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸ EAN : 978 - 964 - 8746 - 54 - 9

شابک دوره: ۴ - ۶۲ - ۸۷۴۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸ EAN : 978 - 964 - 8746 - 62 - 4

دفتر مرکزی: میدان انقلاب - خیابان اردیبهشت - نبش روانمهر - پلاک ۱۵۲

تلفن: ۶۶۴۱۰۷۱۹، ۶۶۴۰۱۰۶۱ - فاکس: ۶۶۴۸۳۰۷۵ - فروشگاه: ۳۳۹۰۳۲۷۲

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

۵۴	نمودن شاپور صورت خسرو را بار دوم	۷	مقدمه
۵۵	نمودن شاپور صورت خسرو را بار سوم	۹	به نام ایزد بخشاينده
۵۷	پیدا شدن شاپور	۱۰	در توحید باری
۶۴	گریختن شیرین از نزد مهین بانو به مداین	۱۲	در استدلال نظر و توفیق شناخت
۶۶	اندام شستن شیرین در چشمه	۱۴	آمزش خواستن
۶۸	دیدن خسرو شیرین را در چشمه سار	۱۵	در نعت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم
۷۵	رسیدن شیرین به مشکوی خسرو در مداین	۱۷	در سابقه‌ی نظم کتاب فرماید
۷۶	ترتیب کردن کوشک برای شیرین	۱۹	در ستایش طغرل ارسلان
۷۸	رسیدن خسرو به ارمن نزد مهین بانو		ستایش اتابک اعظم شمس‌الدین ابوجعفر محمدبن ایلدگز
۸۰	مجلس بزم خسرو و باز آمدن شاپور	۲۱	
۸۳	آگاهی دادن شاپور خسرو را از شیرین	۲۴	خطاب زمین‌بوس
۸۵	رفتن شاپور دیگر بار به طلب شیرین	۲۶	در مدح شاه مظفرالدین قزل ارسلان
۸۹	آگاهی خسرو از مرگ پدر	۳۰	در پژوهش این کتاب
۹۱	بر تخت نشستن خسرو به جای پدر	۳۳	سخنی چند در عشق
۹۲	باز آوردن شاپور شیرین را پیش مهین بانو	۳۴	عذرانگیزی در نظم کتاب
۹۳	گریختن خسرو از بهرام چوبین	۳۷	آغاز داستان خسرو و شیرین
۹۵	بهم رسیدن خسرو و شیرین در شکارگاه	۳۹	صفت بزرگ امید
۹۸	اندرز و سوگند دادن مهین بانو شیرین را	۴۰	عشرت خسرو در مرغزار و سیاست هرمز
۱۰۰	جوگان باختن خسرو با شیرین	۴۲	شفیع انگیختن خسرو پیران را پیش پدر
۱۰۲	صفت بهار و عیش خسرو و شیرین	۴۳	به خواب دیدن خسرو نیای خویش انوشیروان را
۱۰۴	شیر کشتن خسرو در بزمگاه	۴۴	حکایت کردن شاپور از شیرین و شبدیز
۱۰۶	افسانه گفتن خسرو و شیرین و دختران	۴۶	وصف جمال شیرین
۱۰۸	افسانه سرائی ده دختر	۴۸	صفت شبدیز
۱۰۸	(افسانه گفتن فرنگیس)	۵۰	رفتن شاپور در ارمن به طلب شیرین
۱۰۸	(افسانه گفتن سهیل)	۵۱	در نزاد شبدیز
۱۰۹	(افسانه گفتن عجب نوش)	۵۲	نمودن شاپور صورت خسرو را بار اول

۱۵۱	هشتم - حقه کاوس	۱۰۹	(افسانه گفتن فلکناز)
۱۵۱	نهم - ماه بر کوهان	۱۰۹	(افسانه گفتن همیلا)
۱۵۱	دهم - مشک دانه	۱۰۹	(افسانه گفتن همایون)
۱۵۱	یازدهم - آرایش خورشید	۱۰۹	(افسانه گفتن سمن ترک)
۱۵۱	دوازدهم - نیمروز	۱۰۹	(افسانه گفتن پریزاد)
۱۵۱	سیزدهم - سبز در سبز	۱۱۰	(افسانه گفتن ختن خاتون)
۱۵۱	چهاردهم - قفل رومی	۱۱۰	(افسانه گفتن گوهر ملک)
۱۵۱	پانزدهم - سروستان	۱۱۰	(افسانه گفتن شاپور)
۱۵۲	شانزدهم - سرو سهی	۱۱۰	(افسانه گفتن شیرین)
۱۵۲	هفدهم - نوشین باده	۱۱۱	(افسانه گفتن خسرو)
۱۵۲	هیجدهم - رامش جان	۱۱۴	آزردن خسرو از شیرین و رفتن به جانب روم
۱۵۲	نوزدهم - ناز نوروز - یا ساز نوروز	۱۱۶	پاسخ شیرین
۱۵۲	بیستم - مشکوبه	۱۱۷	پاسخ دادن خسرو شیرین را
۱۵۲	بیست و یکم - مهرگانی	۱۲۰	پاسخ شیرین خسرو را
۱۵۲	بیست و دوم - مروای نیک	۱۲۱	لابه کردن خسرو پیش شیرین
۱۵۳	بیست و سوم - شیدیز	۱۲۳	دمیدن روز
۱۵۳	بیست و چهارم - شب فرخ	۱۲۵	رفتن خسرو از پیش شیرین
۱۵۳	بیست و پنجم - فرخ روز	۱۲۸	جنگ خسرو با بهرام و گریختن بهرام
۱۵۳	بیست و ششم - غنچه کبک دری	۱۳۱	بر تخت نشستن خسرو به مدائن بار دوم
۱۵۳	بیست و هفتم - نخجیرگان	۱۳۵	نالدیدن شیرین در جدائی خسرو
۱۵۳	بیست و هشتم - کین سیاوش	۱۳۸	وصیت کردن مهین بانو شیرین را
۱۵۳	بیست و نهم - کین ایرج	۱۴۲	نشستن شیرین به پادشاهی
۱۵۳	سیم - باغ شیرین	۱۴۳	آمدن شیرین به میدان
۱۵۴	شفاعت کردن خسرو پیش مریم از شیرین	۱۴۴	آگهی خسرو از مرگ بهرام چوبین
۱۵۶	فرستادن خسرو شاپور را به طلب شیرین	۱۴۹	بزم آرائی خسرو
۱۵۷	عتاب کردن شیرین به شاپور	۱۴۹	(سی لحن بارید)
۱۶۷	آغاز عشق فرهاد	۱۵۰	اول - گنج باد آورد
۱۷۲	(آمدن شیرین به دیدن فرهاد)	۱۵۰	دوم - گنج گاو
۱۷۲	زاری کردن فرهاد از عشق شیرین	۱۵۰	سوم - گنج سوخته
۱۷۶	آگاهی یافتن خسرو از عشق فرهاد	۱۵۰	چهارم - شادروان مروارید
۱۷۷	رای زدن خسرو در کار فرهاد	۱۵۰	پنجم - تخت طاقدیس
۱۷۷	طلب کردن خسرو فرهاد را	۱۵۰	ششم و هفتم - ناقوسی و اورنگی

مجلس آراستن خسرو در شکارگاه ۲۷۰	مناظره خسرو با فرهاد ۱۸۱
غزل گفتن نکبسا از زبان شیرین ۲۷۳	کوه کندن فرهاد و زاری او ۱۸۴
سرود گفتن باربد از زبان خسرو ۲۷۵	رفتن شیرین به کوه بیستون و سقط شدن اسب وی ۱۹۲
سرود گفتن نکبسا از زبان شیرین ۲۷۶	آگاهی خسرو از رفتن شیرین نزد فرهاد ۱۹۵
سرود گفتن باربد از زبان خسرو ۲۷۸	تعزیت نامه‌ی خسرو به شیرین از راه طنز ۲۰۲
سرود گفتن نکبسا از زبان شیرین ۲۸۰	(مردن مریم) ۲۰۵
غزل گفتن باربد از زبان خسرو ۲۸۳	تعزیت نامه‌ی شیرین به خسرو در مرگ مریم از راه بادافراه ۲۰۶
سرود گفتن نکبسا از زبان شیرین ۲۸۴	رسیدن نامه‌ی شیرین به خسرو ۲۰۹
سرود گفتن باربد از زبان خسرو ۲۸۶	صفت داد و دهش خسرو ۲۱۰
بیرون آمدن شیرین از خرگاه ۲۸۸	به می نشستن خسرو بر تخت طاق‌دیزی ۲۱۱
آوردن خسرو شیرین را از قصر به مدائن ۲۹۲	شنیدن خسرو اوصاف شکر اسپهانی را ۲۱۳
زفاف خسرو و شیرین ۲۹۴	رفتن خسرو به اصفهان در تمنای شکر ۲۱۵
اندرز شیرین خسرو را در داد و دانش ۳۰۳	تفحص خسرو در کار شکر و خواستاری او ۲۱۸
سؤال و جواب خسرو با بزرگ امید ۳۰۴	تنها ماندن شیرین و زاری کردن وی ۲۲۲
اولین جنبش ۳۰۴	ستایش صبحگاه ۲۲۵
چگونگی فلک ۳۰۵	نیایش کردن شیرین با یزدان پاک ۲۲۶
احرام کواکب ۳۰۵	رفتن خسرو سوی قصر شیرین به بهانه‌ی شکار ۲۲۸
سپاس و معاد ۳۰۵	دیدن خسرو شیرین را و سخن گفتن با شیرین ۲۳۴
گذشتن از چاه ۳۰۶	پاسخ دادن شیرین خسرو را ۲۳۵
در بقای جان ۳۰۶	پاسخ دادن خسرو شیرین را ۲۳۸
در چگونگی دیدار کالبد در خواب ۳۰۶	پاسخ دادن شیرین خسرو را ۲۴۱
در یاد کردن دوره‌ی زندگی پس از مرگ ۳۰۷	پاسخ خسرو شیرین را ۲۴۴
چگونگی زمین و هوا ۳۰۷	پاسخ دادن شیرین به خسرو ۲۴۶
در پاس تندرستی از راه اعتدال ۳۰۷	پاسخ دادن خسرو شیرین را ۲۵۱
چگونگی رفتن جان از جسم ۳۰۸	پاسخ دادن شیرین خسرو را ۲۵۳
تمثیل موبد اول ۳۰۸	پاسخ خسرو شیرین را ۲۵۸
تمثیل موبد دوم ۳۰۸	پاسخ دادن شیرین خسرو را ۲۶۰
تمثیل موبد سوم ۳۰۸	پاسخ شاپور به خسرو ۲۶۵
تمثیل موبد چهارم ۳۰۹	پشیمان شدن شیرین از رفتن خسرو ۲۶۶
در نبوت پیغمبر اکرم ۳۰۹	خواب دیدن خسرو و تعبیر شاپور ۲۶۹
گفتن چهل قصه از کلیله و دمنه با چهل نکته ۳۱۰	
حکمت و اندرز سرائی حکیم نظامی ۳۱۳	

در بین آثار سخن پردازان درجه زبان فارسی کمتر اثر دیوانی را سراغ داریم که به اندازه‌ی گنجینه‌ی حکمت و ادب استاد بزرگ نظام گنجوی تحریف و سقط و اشتباه در آن راه یافته باشد.

دیوان خمسه از جمله مهمترین دواوین سخن فصیح فارسی است که از دیرباز در ایران و کشورهای فارسی زبان مطبوع خاص و عام بوده و در هر عصری نسخ متعدد از آن استنساخ شده و از زمان پیدایش صنعت چاپ نیز به کرات به چاپ رسیده است.

در این نسخه‌های خطی و چاپی به علت عدم بینائی و دقت کاتبان و سهل انگاری چاپ کنندگان تا آن حد غلط‌های فاحش و تحریفات ناروا و اشعار نادرست الحاقی راه یافته بود که این شاهکار بزرگ ادب را از صورت اصلی و حقیقی خویش به کلی خارج ساخته بود. استاد سخن، مرحوم وحید دستگردی، با مطالعات و تتبعات عمیق چندین ساله و وقوف کامل بر نظم نظامی بیشتر از هر کس بر این اغلاط و اشتباهات آگاهی داشت و پیوسته آرزو می‌کرد که روزی این اثر بلند پایه و کم نظیر سخن فارسی از قیود آن همه لغزش‌ها و غلط‌های فراوان که به مرور ایام در دیوان حکیم راه یافته بود آزاد و پرداخته گردد.

این آرزوی دیرین، استاد را بر آن داشت که همت بر تصحیح خمسه گمارد و بالاخره پس از قریب پانزده سال تحقیق و تتبع و مطالعه و تفسیر معانی اشعار و مقابله با سی نسخه کهنسال و نمایاندن اشعار الحاقی دیگران که به نام نظامی ثبت شده بود آن را طبع و منتشر سازد.

کار تصحیح و تحشیه و مقابله سبعه که به ترتیب شامل (۱) مخزن الاسرار؛ (۲) خسرو و شیرین؛ (۳) لیلی و مجنون؛ (۴) هفت پیکر؛ (۵) شرفنامه؛ (۶) اقبالنامه؛ (۷) گنجینه‌ی گنجوی (مجموعه قصاید و غزلیات و فرهنگ لغات و شرح حال کامل نظامی) می‌باشد و در هفت مجلد انتشار یافته و در مدت ده سال در انجمن ادبی حکیم نظامی و علاوه بر

شب‌های انجمن تمام اوقات دیگر شبانه‌روزی استاد فقید را به تنهایی به خود مشغول می‌داشت تا بالاخره این خدمت بزرگ را به عالم شعر و ادب به‌انجام رسانید. با انتشار سبعة که نخستین دفتر آن (مخزن‌الاسرار) در سال ۱۳۱۳ شمسی و آخرین آن (گنجینه گنجوی) در سال ۱۳۱۸ به‌زیور طبع آراسته گردید کلیه نظامی‌های قلمی و چاپی از قدیم و جدید متروک و بی‌اعتبار و تنها نسخه مصحح استاد وحید مورد استفاده اهل ذوق و ادب واقع گردید و بس.

با استقبال کم‌نظیری که از طرف دانشمندان و فضلای دور و نزدیک نسبت به سبعة ابراز گردید به زودی نسخ آن تمام و استاد فقید ناگزیر خود به طبع دوم اقدام نمود. دومین چاپ مخزن‌الاسرار در فروردین ماه ۱۳۲۱ انجام و با چاپ یکی دو فرم از کتاب خسرو شیرین سانحه‌ی فوت استاد بزرگوار در دیماه ۱۳۲۱ ادامه کار را متوقف ساخت.

تمایل شدید و علاقه‌ی فراوانی که در این اواخر پیوسته از طرف فضلاء و دانش‌پژوهان کشور برای بدست آوردن تمام دفاتر سبعة ابراز می‌شد موجب گردید که نگارنده تصمیم بر دومین چاپ نامه‌های مذکور گیرد.

در همین موقع خوشبختانه آقای ابراهیم رمضانی مدیر محترم کتابخانه ابن سینا که علاقه‌ی مخصوصی به طبع و انتشار اینگونه آثار مفید فارسی دارند وسایل چاپ و نشر کتب از هر جهت برایشان مهیاتر می‌باشد پیشنهاد انجام آنرا دادند و رهی با کمال میل و خلوص نیت آنرا استقبال نمود.

اکنون امید می‌رود نامه‌های خسرو و شیرین و لیلی و مجنون و هفت پیکر که بیشتر مورد احتیاج و کمتر یافت می‌گردد چاپ و سپس دفترهای دیگر نیز به ترتیب طبع و منتشر شود و با دقتی که نگارنده و انجمن حکیم نظامی در تصحیح و مقابله آنها بکار خواهد برد عیناً مطابق چاپ اول در دسترس همگان قرار گیرد و بدینوسیله آرزوی چندین ساله خواستار از آن سبعة تصحیح شده استاد وحید برآورده گردد.

تهران آبان‌ماه

وحیدزاده - نسیم دستگردی

مدیر مجله ارمغان